

Konserwator dzieł sztuki

265105

Inna nazwa zawodu: konserwator, restaurator dzieł sztuki

Zadania i czynności

Praca konserwatora dzieł sztuki polega na zabezpieczaniu dzieł sztuki przed niszczącym działaniem czasu, przedłużaniu ich istnienia i wskazaniu najkorzystniejszych warunków przechowywania.

Do podstawowych zadań konserwatora dzieł sztuki należy:

- usunięcie z obiektu zabytkowego nawarstwień, zniekształcających jego pierwotny, oryginalny wygląd, np. oczyszczenie z brudu, usuwanie przemalowań, starych pociemniałych werniksów, wszelkich dodanych elementów niezgodnych z intencją autora, jeśli nie mają wartości historycznej,
- wzmocnienie osłabionej struktury, np. podklejenie złuszczeń malowidła, wprowadzenie środków wzmacniających osłabione tworzywo, utwardzenie ulegających destrukcji warstw technologicznych etc.,
- opracowanie estetyczne, np. wykonywanie: retuszu w partiach ubytków warstwy malarskiej, uzupełnień zniszczonych elementów całości.

Konserwator zajmuje się również:

- określanie stanu zachowania obiektu,
- przeprowadzaniem badań konserwatorskich, ekspertyz lub współpracą i
- nadzorowaniem ich wykonania przez specjalistów z danej dziedziny, np. analizy chemiczne, wykonywanie zdjęć rentgenowskich w świetle wzbudzonym promieniami ultrafioletowymi lub podczerwonymi,
- sporządzaniem dokumentacji konserwatorskiej, opisowej, fotograficznej lub rysunkowej, ilustrującej stan zachowania obiektu przed konserwacją,
- sporządzaniem opisów wykonywanych prac uwzględniających zastosowane metody, środki, materiały, narzędzia, ukazujących wszelkie zmiany powstałe w wyniku prowadzonych prac konserwatorskich,
- oceną warunków klimatycznych, odpowiedniego oświetlenia oraz stopnia skażenia środowiska w miejscu przechowywania obiektu,
- określanie stopnia i zakresu koniecznej ingerencji konserwatorskiej,
- ustalaniem programu działania, doboru właściwych metod, materiałów, środków i narzędzi,
- realizacją właściwych prac konserwatorskich i restauracyjnych,

-formułowaniem zaleceń dla użytkownika.

Konserwator zatrudniony w placówce muzealnej zajmuje się również:

- prowadzeniem prac naukowo-badawczych,
- sporządzaniem opinii konserwatorskich, dotyczących stanu zachowania obiektu,
- ustalaniem wytycznych dotyczących pakowania i transportu obiektu poza teren placówki muzealnej,
- opisywaniem warunków ekspozycyjnych przy urządzaniu wystaw,
- sprawdzaniem stanu zachowania obiektów zabytkowych w galerii i w magazynie.

Uczestniczy także w nadzorze konserwatorskim w czasie przemieszczania obiektu, pakowania, transportu lub jego fotografowania, filmowania oraz bierze udział w pracach komisji konserwatorskich.

Praca konserwatora wymaga interdyscyplinarnej wiedzy i umiejętności oraz współpracy ze specjalistami, naukowcami z dziedzin takich jak chemia, fizyka, biologia, mineralogia, historia sztuki.

Efekt końcowy pracy konserwatora uzależniony jest od wyboru jednego z trzech możliwych rozwiązań konserwatorskich, dokonanego po rozpoznaniu indywidualnych potrzeb danego obiektu zabytkowego, dzieła sztuki.

Wspomniane rozwiązania to:

- konserwacja purystyczna - polega na wykonywaniu wyłącznie prac zabezpieczających oryginał, bez dokonywania jakichkolwiek uzupełnień, w jej wyniku uwidacznia się pierwotny stan, wygląd, charakter dzieła,
- pełna konserwacja - restauracja - polega na przywróceniu dziełu sztuki utraconych wartości artystycznych, historycznych i materialnych poprzez uzupełnienie ubytków, skutkiem jest doprowadzenie dzieła do pierwotnego wyglądu,
- rekonstrukcja - polega na całkowitym odtworzeniu dzieła sztuki lub jego większego fragmentu na podstawie zachowanych elementów, przekazów, materiałów ikonograficznych.

Konserwator w swojej pracy wykorzystuje narzędzia do prac zarówno malarskich, jak i stolarskich, kamieniarskich, jubilerskich, kamaszniczych, dentystycznych, chirurgicznych, różnorodny sprzęt laboratoryjny i specjalistyczny produkowany do celów konserwatorskich, np. stoły próżniowe, kautery, komory do dezynsekcji oraz do impregnacji.

Środowisko pracy

materiałne środowisko pracy

Praca konserwatora zabytków ruchomych zasadniczo odbywa się w pracowni

konserwatorskiej. W przypadku konserwacji malowideł ściennych lub rzeźb kamiennych czy detali architektonicznych prace przeprowadzane są na miejscu, często na zewnątrz pomieszczeń, na rusztowaniu. Konieczność przebywania przez dłuższy czas w terenie, poza stałym miejscem zamieszkiwania, stanowić może pewną uciążliwość.

Inną, istotną uciążliwością związaną z wykonywaniem tego zawodu jest konieczność przybierania na wiele godzin wymuszonej pozycji ciała, a także kontakt ze środkami i substancjami chemicznymi o dużej toksyczności, z truciznami oraz konieczność pracy przy użyciu szkielek powiększających i silnego sztucznego oświetlenia. Czasami także zachodzi konieczność wykonywania nie tylko oględzin, ale i niektórych prac konserwatorskich w świetle ultrafioletowym oraz wykorzystania promieniowania podczerwonego, rentgenowskiego.

W zawodzie tym istnieje zatem zwiększone ryzyko zatrucia chemikaliami oraz zapadania na nieżyty gardła, krtani i choroby narządu ruchu.

warunki społeczne

Praca konserwatora ma charakter indywidualny i samodzielny, choć w przypadku ważniejszych decyzji - zwoływane są komisje konserwatorskie, w skład których wchodzi specjaliści, rzeczoznawcy, a wnioski w protokołach pokomisyjnych mają moc zobowiązującą dla konserwatora prowadzącego daną pracę. Często do większych przedsięwzięć tworzy się zespoły kilkuosobowe, które podlegają kierownikowi zespołu - odpowiedzialnemu za wykonanie konserwacji powierzonego obiektu zabytkowego.

warunki organizacyjne

Praca konserwatora muzealnego ogranicza się do 6 godzin dziennie. Są to godziny zasadniczo stałe. Ograniczenie wymiaru godzin pracy związane jest z przebywaniem w warunkach uciążliwych i szkodliwych.

Praca konserwatora może wiązać się z koniecznością częstych wyjazdów do innych placówek muzealnych w kraju i za granicą (np. konserwator muzealny może być zobowiązany do nadzoru w trakcie transportu i konwojowania dzieł sztuki).

Funkcje i zadania organizacyjne w tym zawodzie wiążą się z miejscem pracy i sposobem wykonywania zawodu. Zawód konserwatora jest zawodem wolnym, umożliwiającym podjęcie samodzielnej pracy na zlecenie (umowa o dzieło). Pozwalało wówczas na podjęcie pracy bez żadnych zależności organizacyjnych lub też można podjąć pracę na etacie w placówce muzealnej, pełniąc rolę albo zwierzchnika albo podwładnego.

Wymagania psychologiczne

Niepowtarzalność każdego dzieła sztuki sprawia, iż zawód konserwatora, restauratora wymaga przede wszystkim dużej odpowiedzialności za powierzone prace i postępowania tak, aby nieuszkodzić dzieła sztuki. To jest pierwsza zasada etyki zawodowej. Konieczność wielokrotnego powtarzania pewnych czynności konserwatorskich sprawia, iż wymagana jest umiejętność skupienia uwagi przez dłuższy czas, cierpliwość, i niepopadanie w mechaniczny sposób pracy.

Zważywszy na długotrwały proces prac konserwatorskich konieczne jest osobiste

zainteresowanie i wytrwałość. Zapobiegnie to znużeniu wykonywaną pracą, które z pewnością niekorzystnie odbiłoby się na końcowym efekcie. Artyzm dzieł sztuki, ich unikalność i powinności wynikające z zasad etyki zawodowej wymagają precyzji, dokładności w wykonywaniu wszelkich czynności na każdym etapie pracy i dbałości, aby nie zniszczyć walorów artystycznych dzieła. Każdy obiekt zabytkowy wymaga opracowania naukowego, pomocnego w pracy zarówno samego konserwatora, restauratora jak i historyka sztuki; bez osobistego zainteresowania, dociekliwości, zacięcia naukowo-badawczego wiele cennych informacji może nigdy nie zostać ujawnionych i opracowanych.

Od konserwatora, restauratora dzieł sztuki wymaga się sumienności i obowiązkowości ze względu na to, iż każdy proces technologiczny przeprowadzony niedbale lub w niewłaściwym czasie może wpłynąć destruktywnie na jakość przeprowadzanych prac, jak i wręcz zniszczyć samo dzieło sztuki.

Wymagania fizyczne i zdrowotne

Prace konserwatorskie zalicza się raczej do prac lekkich. Największe znaczenie w zawodzie ma narząd wzroku, sprawność manualna. Ważna jest również prawidłowa budowa układu kostno-stawowego, ze względu na konieczność pracy w wymuszonej, нефизjologicznej pozycji ciała.

Przeciwwskazaniami do pracy w tym zawodzie są alergie na chemikalia oraz niesprawność manualna i wady wzroku.

Na stanowisku konserwatora dzieł sztuki istnieje jednak możliwość zatrudnienia osób z upośledzonym słuchem oraz z dysfunkcją kończyn dolnych, poruszających się na wózkach inwalidzkich (z wyjątkiem zatrudnienia w charakterze konserwatora rzeźby kamiennej i elementów architektonicznych oraz konserwatora malarstwa, pracującego przy konserwacji malowideł ściennych).

Warunki podjęcia pracy w zawodzie

Do podjęcia pracy w zawodzie konserwatora niezbędne jest posiadanie wyższego wykształcenia o specjalności konserwatorskiej z wybranej dziedziny sztuki. Jedynie zawód konserwatora sztuki zdobniczej wymaga po ukończeniu wyższej uczelni o profilu konserwatorskim, artystycznym, podjęcia nauki we własnym zakresie u fachowca praktyka, gdyż żadna uczelnia wyższa nie zapewnia zdobycia odpowiednich kwalifikacji w pełnym zakresie.

Możliwości awansu w hierarchii zawodowej

W zawodzie konserwatora dzieł sztuki nie ma możliwości awansu w znaczeniu osiągnięcia coraz wyższych stopni w hierarchii organizacyjnej, awans może natomiast oznaczać posiadanie marki dobrego, zdolnego, rzetelnego fachowca.

W placówkach muzealnych istnieje ograniczona możliwość awansu związana z przejściem po upływie określonego czasu ze stanowiska asystenta na stanowisko konserwatora lub starszego konserwatora.

Uprawianie wolnego zawodu oddala od sformalizowanej drabiny awansu, co nie oznacza, że wykazanie się uznanym dorobkiem pozostaje nie zauważone; stać się on

może podstawą powołania do oficjalnych gremiów rzeczoznawczych lub funkcji w specjalistycznych organach ministerialnych.

Istnieje także droga kariery naukowej, realizowanej w akademickich ośrodkach konserwatorskich.

Możliwości podjęcia pracy przez dorosłych

W zawodzie konserwatora mogą podjąć pracę osoby starsze, pod warunkiem jednak, iż posiadają doświadczenie konserwatorskie oraz stan ich zdrowia jest dobry. Te możliwości w zawodzie ograniczają się do pracy w sektorze prywatnym, indywidualnym, gdyż w placówkach muzealnych przy dużym popycie na pracę możliwości te istnieją wyłącznie teoretycznie.

Możliwości zatrudnienia

Informacje będą sukcesywnie uzupełniane.

Zawody pokrewne

artysta malarz

artysta rzeźbiarz

artysta grafik

historyk sztuki

Polecana literatura

Wydawnictwo Konserwatorów Dzieł Sztuki, Firma Zajączkowska-Kłoda, sp. z o.o.90-055 Łódź, ul. Nawrót 36/13

Ślesieński Władysław Konserwacja zabytków sztuki. T.I: Malarstwo, T.II: Rzeźba, T.III: Rzemiosło artystyczne. Warszawa, Arkady 1995.

Pasierb Janusz St., Ochrona zabytków kościelnych. Warszawa 1995, Biblioteka Towarzystwa Opieki nad Zabytkami.

Marconi Bohdan, O sztuce konserwacji. Opracował: Juliusz Bursze. Warszawa, Arkady, 1982.